

Schmidt Gábor

Referátumok

Jákob rehabilitációja

A Belvedere Meridionale VIII. évfolyamának 5-6. számában megjelent Szegfű László tanár úrnak egy cikke Káin rehabilitációja címen. Olvasása közben jutott eszembe, hogy a témához talán még az Izsáknak Jákobhoz intézett atyai áldása is hozzákapcsolható. Az áldás szövege ugyanis feltűnően utal a földművelésre. Nem tartom feladatomnak, hogy az áldás szövegét beépítem a fenti cikkbe, hanem egy másik szempontból szeretném megvizsgálni.

Ebből egy külön téma kerekedik: valóban becsapta Jákob Izsákot? Jákobot nem abban az értelemben kell rehabilitálni, mint Káint. Neki erre nincs szüksége, hiszen még az egyházat sem zavarja az ő csalafinta személye. Sőt talán még hasznos is, hiszen szemléltetni lehet vele a személyiség pozitív irányú megváltozását. De mi van, ha mégis Jákob ártatlan?

A Biblia szűkszavú Izsákot illetően. Nem sokat hallunk róla, nem vándorol annyit, mint apja, Ábrahám. Megpróbálkozik a földműveléssel. Sok gondot fordít a kutakra. Isten megjelenik neki is, és megismétli az Ábrahámnak tett ígéretet. „Én vagyok atyádnak, Ábrahámnak Istene. Ne félj, mert én veled vagyok, megáldalak téged, megsokasítom utódaidat szolgálomért, Ábraháoméért!” (Ter. 26, 24.)

Izsáknak és Rebekának két ikerfia van: Ézsau, az elsőszülött és Jákob. (Nem egyetűjűek!) Ézsau vadász, valószínűleg a szolgálk között is nagyobb tekintéllyel bír, mint öccse, aki a mama kedvence és inkább a sátrak között ténfereg. Izsák nyenc, nem veti meg a jól elkészített vadat, ezért Ézsaut jobban szereti. (Nem tudjuk, hogy mekkora traumát okozott számára, amikor gyerekkorában Ábrahám majdnem feláldozta őt Istenének. Az evéshez menekült volna?)

Jákob féltékeny Ézsaura. Megszerzi tőle az elsőszülöttségi jogot. Olcsón kapja meg: mindössze egy tál lencséért. Ezután nemsokára csellel megszerzi az atyai áldást, amit Izsák Ézsaura akart adni. Míg Ézsau összevadássza az ünnepi lakomára valót, addig ő bemegegy Ézsau ruhájában atyjához, visz magával kecskehúst, ezután a vak Izsák megáldja.

A probléma alapja: maga az áldás szövege. „Lám, fiam illata olyan, mint a termékeny föld illata, amit az Úr megáldott. – Isten adjon neked az ég harmatából és a föld kövérségéből búzát és bort bőségben. – Népek szolgáljanak neked és nemzetek hódoljanak előtted. Légy ura testvéreidnek s hajoljanak meg előtted atyád fiai. – Legyen átkozott aki átkoz, és áldott aki áld téged.” (Ter. 27, 27–29.)

A Biblia szerint Izsák úgy tudja, hogy Ézsau, a vadásznak mondja áldását. Miért mondott volna neki ennyire földművelés-centrikus áldást? Vajon biztosan becsapták Izsákot? Őt nem kötelezte semmi, hogy kit köteles megáldani. Az elsőszülöttségi jog abban az időben nem sokat számított ilyen szempontból. Teljesen mindegy, hogy eladta-e Ézsau, az elsőszülöttnek egy tál lencséért vagy sem. Ha el is adta, legfeljebb csak azért, mert számára nem volt semmi értéke. Az érzelmek többet számítottak. S Ézsau úgyis tudta, hogy apjuk őt, a vadászt jobban szereti.

Csakhogy Izsák érzései időközben megváltozhattak. „Amikor Ézsau negyvenéves volt, feleségül vette Jehuditot, a hettita Beeri lányát és Básmát, a hettita Elon lányát. Ezek szívfájdalom voltak Izsák és Rebekka számára.” (Ter. 26, 34–35.)

Izsák rájöhetett, hogy az isteni ígéret nem Ézsauban fog beteljesedni, ezért Jákob előtérbe került. Ekkor dönt úgy, hogy megáldja Jákobot. Az áldásnak itt üdvtörténeti szempontból van jelentősége. Nem célja, hogy anyagi előnyhöz juttassa egyik fiát sem. Tulajdonképpen nem is nagyon tehetné.

Az i. e. XVIII. században járunk. Ekkoriban fekteti le írásba Elő-Ázsia hagyományait Hammurapi. Ezt a hagyományt a vándorló Ábrahám leszármazottai is ismerheték.

Az örökösök között egyenlően kellett elosztani az örökséget. Csak kis mértékben kedvezhetett az apa valamelyik gyermekének – és amelyiknek akart.

„165. §. Ha egy awélum fiúörökének, akit szeme kedvel, földet, kertet, vagy házat ajándékozott, és (erről) okmányt írt számára: azután, hogy az atya „végzetére ment”, amikor a fivérek osztozkodnak, (ez a fiúörökös) az atya adta juttatást vegye át, és azon felül az atyai ház vagyonában együttesen osztoznak.”

Ez a maximum kivételezés, amit egy családfő megtehetett. Egy fiát sem tagadhatta ki önkényesen az örökségből, csak akkor, ha a fiú kitagadással járó nagy bünt tudhat magáénak (168. §.). Viszont még akkor is meg kell neki bocsátania első alkalommal, és csak másodjára tagadhatja ki fiát (169. §.).

Tehát ezekben az időkben az elsőszülöttségi jognak örökösödési szempontból nem volt nagy szerepe. (Bár maga a fogalom minden bizonnyal létezett.) Ráadásul van egy paragrafus, ami kifejezetten a kiskorú (nőtlen) fivért védte.

„166. §. Ha egy awélum a fiak számára, akiket „kapott”, feleségeket vett, kiskorú fia számára azonban feleséget nem vett: azután, hogy „végzetére ment”, amikor a fivérek osztozkodnak, kiskorú fivérüknek, aki feleséget nem vett, az atyai ház vagyonából a házassági díj összegét osztályrésze fölött tegyék félre, és vétessenek vele feleséget.”

Jákob ilyen státuszban lehetett, amikor az áldást megkapta. Ha nincs rossz viszony a testvérek között és Jákob helyben maradhat, akkor az örökség nagyobb részét kapta volna. De nem az áldás miatt, hanem csak azért, mert nőtlen volt, tehát az örökösödésnél kedvezményezett. (Nem volt olcsó multság egy feleség.)

E kitekintés után térjünk vissza a Bibliához. Ézsau miután megtudja, hogy atyja Jákobot áldotta meg, könnyekben tör ki: „Áldj meg engem is, atyám!” (Ter. 27, 34.) De Izsák nem vonhatja vissza az egyszer már kimondott szavakat: az áldás szentsége és ereje megmásíthatatlan. Ézsau tovább könyörög, sír. Izsák áldása, amikor végre rászánja magát, rövid és légtelen.

„Nézd, lakóhelyed messze lesz a termékeny földtől és messze az ég harmatától. Kardodból kell élned és testvérednek kell szolgálnod. De ha rugdalódzol, lerázod igáját magadról.” (Ter. 27, 39–40.)

Ézsau felbőszül. Elhatározza, hogy megöli testvérét, mihelyt Izsák meghal. Rebekka rájön a szándékára és sürgeti Jákobot: meneküljön anyai nagybátyjához, Lábánhoz Hárászba. „Miért vesztenélek el mindkettőtöket egy napon?” (Ter. 27, 45.) Ha Ézsau megölné testvérét, ez neki is életébe kerülne: vérbosszú, vagy egyéb büntetés végezne vele. És Jákob elmenekül minden nélkül, de viszi a legfontosabbat: az atyai áldást, mellyel mintegy a nagyapjának és atyjának tett isteni ígéret birtokosává vált.